

۲۲۹۲۷۵

به نام خدا

قلندریه

و

شکوفای شعر پارسی

www.ketab.ir

کارن رستمی

انتشارات آریو حان

۱۴۰۱

سرشناسه	: رستمی، کارن، ۱۳۶۳ -
عنوان و نام پدیدآور	: قلندریه و شکوفایی شعر پارسی / کارن رستمی.
مشخصات نشر	: تهران: آریوحن، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری	: ۴۲۰ ص.
شابک	: 978-622-5762-08-4
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: شعر عرفانی پارسی -- تاریخ و نقد
	Sufi poetry, Persian -- History and criticism
	رند و رندی
	Rend and rendi*
	قلندریه
	(Qalandariyah (Islamic sect
	شعر پارسی -- تاریخ و نقد
	Persian poetry -- History and criticism
رده بندی کنگره	: ۳۵۵۵PIR
رده بندی دیویی	: ۰۰۹۳۸/۱۴۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۸۳۷۲۹۵

قلندریه و شکوفایی شعر پارسی

نویسنده: کارن رستمی

ویراستار: دکتر شهناز فتاحی

طرح جلد: عاطفه نبوی باویل

قیمت: ۱۸۰۰۰۰ تومان - ناشر: آریوحن

نوبت چاپ: یکم: ۱۴۰۱ / شمارگان: ۱۰۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۵۷۶۲-۰۸-۴

تمامی حقوق برای مؤلف محفوظ است

فهرست

۱۱	دیباچه.....
۱۱	قلندران ادب.....
۱۵	پیشگفتار.....
۱۹	فصل اول : کلیات
۲۵	تصوف و عرفان:.....
۲۹	فصل دوم : تصوف و عرفان
۲۹	تصوف و پیشینه آن:.....
۳۱	خاستگاه پیدایش تصوف:.....
۳۶	تصوف و چرایی نام گذاری آن:.....
۳۸	آمیختگی تصوف و تشیع:.....
۴۵	تصوف در آراء بزرگان تصوف:.....
۴۸	برجسته ترین شخصیت های تصوف:.....
۴۸	معروف کرخی:.....
۵۰	سری سقطی:.....
۵۰	جنید بغدادی:.....

۵۱	سهل تستری:
۵۲	عبدالقادر گیلانی:
۵۳	پیر شالیار:
۵۵	آراء موافق با تصوف:
۵۶	آراء مخالف با تصوف:
۵۹	تصوف در ایران باستان:
۶۲	دین زرتشت و تصوف اسلامی:
۶۲	۱. خلوت‌گزینی:
۶۳	۲. انسان کامل:
۶۳	۳. اشراق:
۶۴	۴. مرید و مراد:
۶۴	آیین مانی و تصوف اسلامی:
۶۸	دستاورد تصوف:
۷۰	دور شدن تصوف از مبانی اصلی اسلام:
۷۰	هدف غایی و نهایی عارفان و صوفیان:
۷۴	عرفان:
۷۶	کاربردهای مفهومی عرفان:
۷۹	عرفان به‌مانند آموزه:
۸۱	عرفان به‌مانند تجربه:
۸۱	عرفان به‌مانند علم:
۸۱	عرفان نظری:
۸۳	عرفان علمی:
۸۸	عرفان به‌مانند راه نجات:
۸۹	عرفان به‌مانند نوعی معرفت:
۹۰	تفاوت عرفان با تصوف:

۹۱ نتیجه:

۹۳ فصل سوم: ملامتیه

۹۳ ملامت در آغاز راه:

۹۷ پیشینه ملامت:

۱۰۱ دلیل نام‌گذاری ملامتیه:

۱۰۲ موافقان ملامت:

۱۰۵ مخالفان ملامت:

۱۰۶ نتیجه:

۱۰۹ فصل چهارم: قلندریه

۱۰۹ مقدمه:

۱۱۰ پیشینه تاریخی قلندریه:

۱۱۰ معنای واژه قلندر:

۱۱۳ معنای اصطلاح قلندر:

۱۱۵ نظر اختصاصی شیخ عطار در مورد معنای قلندر:

۱۱۸ طرح یک پرسش:

۱۱۸ جواب پرسش:

۱۱۸ نظر علی اکبر نفیسی درباره معنای لغوی قلندر:

۱۱۹ نظر محمد معین درباره معنای لغوی قلندر:

۱۱۹ نظر حسن عمید درباره معنای لغوی قلندر:

۱۲۰ معنای لغوی قلندر در فرهنگ و اصطلاحات و تعبیرات عرفانی:

۱۲۰ نتیجه:

۱۲۱ مؤسس و بنیان‌گذار قلندریه:

۱۲۳ رابطه ملامتیه و قلندریه:

۱۲۴ اخلاص و وجه اشتراک ملامتیه و قلندریه:

۱۲۵ تخریب عبادات و وجه افتراق قلندریه با ملامتیه:

- هیأت قلندریه: ۱۲۶
- مرحله تاریخی سر و ریش تراشیدن قلندر: ۱۲۷
- طریقه رفاعیه هم سرمی تراشیده اند: ۱۲۸
- نسبت قلندریه با دیگر فرقه‌های عرفانی اسلامی: ۱۲۸
- جوالقیه: ۱۲۹
- لفظ قلندر و جولو ق آمده در برخی از اشعار عرفا و صوفیان برجسته: ۱۳۰
- نظر بدیع‌الزمان فروزانفر درباره جولو قی: ۱۳۰
- اهمیت جولو قی ها نزد اصحاب مولانا: ۱۳۲
- تعریف‌های جوانمردی به پارسی: ۱۳۲
- ملامتیه و فتوت: ۱۳۷
- رابطه فتوت، تصوف و ملامت: ۱۳۸
- سخنان بزرگان در حقیقت فتوت: ۱۳۸
- صاحب قابوس‌نامه نوشته است: ۱۴۲
- مجامع فتیان (لنگرها و زوایا): ۱۴۳
- اصطلاحات مخصوص فتیان: ۱۴۵
- فتوت و مفاهیم آن در ادبیات پارسی: ۱۴۷
- لوطی‌ها و داش‌مشدی‌ها: ۱۴۹
- اصول عرفانی و اخلاقی قلندران: ۱۵۱
- اخلاص: ۱۵۱
- تجربیدن: ۱۵۲
- فقر: ۱۵۳
- عشق: ۱۵۴
- مقامات: ۱۵۸
- ملامت انگیزی: ۱۶۷
- جایگاه سیاسی، اجتماعی و عرفانی قلندریه: ۱۶۸

۱۷۳..... قلندر و قلندر آبادها:.....

۱۷۴..... قلندریه و جستجوی قدرت عرفان اسلامی:.....

۱۷۶..... درویشان در اوج شکوفایی:.....

۱۷۷..... خاورمیانه عربی:.....

۱۸۲..... ایران:.....

۱۸۵..... قلندرها در آثار نظری صوفیان:.....

۱۸۸..... مشایخ و پیران قلندریه:.....

۱۹۹..... قطب‌الدین حیدر؛ استاد حیدریان:.....

۲۰۲..... قلندریه و زهد درویشی پیش از جمال‌الدین:.....

۲۰۳..... جمال‌الدین ساوجی؛ استاد قلندران:.....

۲۱۹..... جلال درگزینی:.....

۲۱۹..... محمد کُرد و شمس گردن:.....

۲۲۱..... محمد بلخی:.....

۲۲۱..... عثمان بابا؛ استاد ابدال روم:.....

۲۲۵..... شیخ شهاب قلندر:.....

۲۲۶..... لعل شهباز قلندر:.....

۲۲۷..... فصل پنجم

۲۲۷..... قلندریه در تکامل شعر پارسی:.....

۲۲۷..... مقدمه:.....

۲۲۹..... قلندران در ادبیات پارسی:.....

۲۳۱..... قرن سوم و زبان پارسی:.....

۲۳۷..... حبیب عجمی:.....

۲۳۸..... بایزید بسطامی:.....

۲۴۱..... نویسندگان اصفهانی:.....

۲۴۲	سهل تستری:
۲۴۵	حاتم اصم:
۲۴۵	حکیم ترمذی:
۲۴۶	بُدُوْ شَانْ اَبی عبدالله:
۲۴۶	جوابُ کتابِ من الری:
۲۴۷	عبدالله مبارک:
۲۴۸	شروع شعر عرفانی پارسی:
۲۶۷	بزرگان ادب پارسی در عرصه قلندری:
۲۷۱	ابوالقاسم قشیری:
۲۷۴	خواجه عبدالله انصاری:
۲۷۴	آثار و رسالات خواجه عبدالله:
۲۷۶	قالب شعری رایج و ظهور سنایی:
۲۷۷	شرح احوال سنایی:
۲۸۶	شیوه و سبک سنایی:
۲۸۷	آثار سنایی:
۲۸۹	شعر قبل از سنایی:
۲۹۳	شعر بعد از سنایی:
۲۹۴	ابتکارات شعری سنایی:
۲۹۵	نمونه‌ای از شعر قلندری او:
۲۹۸	فخرالدین عراقی:
۳۰۱	مولوی و شعر قلندرانه:
۳۰۹	حافظ و تفکر قلندری:
۳۱۳	مکتب شعری حافظ:
۳۱۸	معنا و مفهوم رند:
۳۱۹	دیدگاه رندی و قلندری حافظ:

دیباچہ

قلندران ادب

بخشی از ادب شکرین و شیر و شگرف پارسی را، نهانگرایی و رازآشنایی پدید آورده است: این بخش، در چندی، به درسی ژرف و فراخ می‌ماند. هم در رازنامه سرایی، هم در چکامه‌ها و رامش‌سرودها؛ نیز، در چینی، در شمار شورانگیزترین و سررخیزترین و شکرپزیرترین سروده‌های پارسی، جای می‌گیرد.

سه سخنور بزرگ، در این قلمرو پهناور جان‌آویز، شگفتی آفریده‌اند و شاهکارهایی
ورجاء و بی‌مانند و همواره تازه و تر و رخشان از فروغ و فر، به یادگار نهاده‌اند:
نخست، نازنینِ غزنین، سنایی که این شیوه‌ی شیرین و دیگر سان را، دلنشین و
نابیوسان، بنیاد نهاد و سامان داد و راهی نوشتن و نو آیین را، در سخن پارسی گشود؛
دو دیگر، پیر هژیرِ فرخنده ویرِ نسابور که این راه را، با دار و گیر و شیدایی و شور،
فراخی و فرورینگی بخشید؛ سه دیگر، پیشوای هنبازان و دمسازانِ راز و سالارِ
شوریدگان دوست: آن سرمستانِ رفته از دستِ سرانداز، مولانا جلال‌الدین که راه
گشوده‌ی فراخِ پیموده را که راهِ افسودگان یار است و سر بر آستانِ سودگان و دل

ربودگان آن نازنین و نازآگین دلدار. مولانا بود که این راه را: راه آکنده از شیب و فراز
راز را، با کامه و کام، به فرخنده‌ترین و فرازین‌ترین فرجام رسانید، تا جاودانه، نام او،
بر تارک ادب نهانگرایانه‌ی ایرانی، درخشان بماند و دلنشین و همواره دلنشان. بیهوده
نبود که عطار، هنگامی که مولانای نوجوان را در کنار پدر نامبردارش: بهاء ولد، در
نشابور دید، او را اندرز گفت که: فرزند برومندش را نیک گرامی بدارد و به شایستگی،
بیالاند و بیورود؛ زیرا او بس زود، بزرگمردی خواهد بود که برخوردار از مهر و نواخت
دانای دادار، دست به کاری کارستان درخواهد یافت و "آتش در سوختگان جهان در
خواهد زد."

باری! باز نانموده، بر آشنایان با ادب پارسی، روشن است و آشکار که فرو رفتن در
این دریای بُن ناپدید شگفتی‌زای، کاری خُرد و خام نیست و کاری است که تنها با
آشنایی به انجام نمی‌تواند رسید و هر آن کس که بدان دست می‌یازد و می‌پردازد،
به‌ناچار، نیاز به آشنآوری خواهد داشت؛ و گرنه، یا می‌باید برکران دریا بایستد و از دور،
آن را بنگرد؛ یا به درون آن درآید و بی‌بهره از آشنآوری، دستخوش گرداب‌های آن،
درمغاک‌هایش فرو افتد و در کار خویش، به یکبارگی ناکام بماند و نافرجام.

کتابی که هم اکنون پیشاروی خواننده‌ی دل‌آگاه است، دستاورد غوطه‌ی است بکام،
در این دریای پیوسته توفانخیز و هراس‌انگیز. نویسنده‌ی کتاب، کارن رستمی، خطرگر و
جگرآور، رُستمانه جستی در این دریا زده است و کاری کارن وار انجام داده است و در
پژوهش خویش، کامگار بوده است. هرچند بسیاری از آنچه در قلندریه و شکوفایی
شعر پارسی آورده شده است، در دیگر آبتخورها نیز یافتنی است، آنچه این کتاب را
ارج و ارزی ویژه می‌بخشد، پیکره‌ی کتاب است و ساختار سنجیده‌ی پژوهشی آن:
نویسنده نخست، با نگاهی فراخ و فراگیر، دریا را دیده است و سپس، شیرجه‌ای در
بخشی از این دریا زده است و آن را، باریک و خیره، نگریسته است. از همین روست
که توانسته است، به‌گونه‌ای سخته و ستوار و ستوده، پیوند این بخش از دریا را با آن

آشکار بدارد و فرایش خواننده‌ی اندیشمند خواستار، بنهد تا او را در شناخت درست و دانشورانه‌ی این بخش، به کار بیاید و سودمند بیفتد.

برای این نویسنده‌ی پژوهنده، از درگاه دوستِ برین، بختیاری روزافزون، در این گونه پژوهش‌های ارزنده و برازنده، آرزومندم. ایدون باد!

میرجلال‌الدین کزازی

۱۴۰۱/۰۱/۲۱

www.ketab.ir

واژه‌های دشوار:

۱. آشنآوری: شناوری. ۲. افسوده: مسحور. ۳. جگرآور: بسیار دلیر. ۴. چندی: کمیت.
۵. چونی: کیفیت. ۶. فروزینگی: فروزینه و ملکوتی بودن. ۷. نابیوسان: غیرمنتظره.